

ANDREW NEWBERG este director de cercetare la Marcus Institute of Integrative Health și medic la Jefferson University Hospital. Deține o dublă specializare, în medicină internă și medicină nucleară.

universale, rugăciunea seninătății,

144

univers

distrugerea iluziei, 250

Universitatea Baylor, studiu, 129

Universitatea British Columbia, 163

Universitatea din Kentucky, 190

Universitatea din Pennsylvania, 197

Universitatea din Yale, 223

V

vipassana, meditație

și nivelurile de serotonină, 72

vizualizare

ca exercițiu de dezvoltare

a creierului, 108

von Economo, neuroni, 151

vorbire prin revelație divină, 46

W

Waldman, Mark și Dumnezeu, 293

Why God Won't Go Away

(Newman), 301

Why We Believe What We Believe

(Newman/Waldman), 301

Wilson, David Sloan, 101

Witham, Larry, 84

Wuthnow, Robert, 138

Y

yoga/practicanții yoga

adolescentii și, 186, 191

beneficii medicale, 186, 191

yoga nidra, 71

Yoshii, Akira, 24

Z

zâmbetul

 ca modalitate de exersare a
creierului, 181, 234

Zen, meditație

beneficii medicale, 39

Zeus, 124, 140

Zimbardo, Philip, 172

zona pericolului

recunoașterea, 276

Cuprins

<i>Nota autorului</i>	7
U N U	
RELIGIA ȘI CREIERUL UMAN	9
1. Cui îi pasă de Dumnezeu?	
<i>Introducere la o revoluție neurologică și spirituală</i>	10
2. Ai de fapt nevoie de Dumnezeu când te rogi?	
<i>Meditație, memorie și îmbătrânirea creierului</i>	32
3. Ce-i face Dumnezeu creierului tău?	
<i>Varietățile neurologice ale practicii spirituale</i>	54
D O I	
EVOLUȚIA NEUROLOGICĂ ȘI DUMNEZEU	81
4. Cum îl simțiți pe Dumnezeu?	
<i>Varietățile experienței spirituale</i>	82
5. Cum arată Dumnezeu?	
<i>Imaginație, creativitate și reprezentarea vizuală a spiritualității</i>	101
6. Are Dumnezeu inimă?	
<i>Compașiune, misticism și personalitățile spirituale ale creierului</i>	129
7. Ce se întâmplă când se înfurie Dumnezeu?	
<i>Furie, teamă și fundamentalistul din creierul nostru</i>	158

TRANSFORMAREA REALITĂȚII INTERIOARE 177

8. Antrenarea creierului

*Opt modalități de a obține sănătatea fizică, mentală
și spirituală* 178

9. Găsirea seninătății

Meditație, intenție, relaxare și conștiință 202

10. Comunicare cu Compasiune

Dialog, intimitate și transformarea conflictului 252

Epilog: Este Dumnezeu real?

O reflecție personală 283

ANEXA A. Comunicarea cu Compasiune

CD-uri, ateliere de lucru, cercetare online 293

ANEXA B. Cum să participați

la studiile noastre de cercetare 295

ANEXA C. Meditație și înțelegere

Cărți, CD-uri și resurse ..... 296*Mulțumiri* ..... 299*Note* 301*Indice* 381

Cui îi pasă de Dumnezeu?

Introducere la o revoluție neurologică și spirituală

Dumnezeu.

În America, nu mă pot gândi la niciun alt cuvânt care să stârnească mai mult imaginația. Chiar și copiii mici care au fost crescuți în comunități nonreligioase înțeleg conceptul de Dumnezeu, iar când sunt întrebați, vă vor desena cu dragă inimă o imagine — de obicei, proverbialul bătrân cu păr lung și barbă. Pe măsură ce copiii cresc și devin adulți, propria lor imagine despre Dumnezeu evoluează adesea spre imagini abstractive de nori, spirale, explozii solare și chiar oglinzi, în încercarea de a integra caracteristicile unei realități pe care nu o pot vedea. De fapt, cu cât o persoană se gândește mai mult la Dumnezeu, cu atât mai complex și mai imaginativ va deveni conceptul, preluând nuanțe unice de semnificație, care diferă de la un individ la altul.

Dacă îl contempli suficient de mult pe Dumnezeu, se va întâmpla ceva surprinzător în creier. Funcționarea neuronală începe să se schimbe. Diferite circuite devin active, în vreme ce altele vor fi dezactivate. Se formează noi dendrite, se fac noi conexiuni sinaptice, iar creierul devine mai sensibil la zone subtile de experiență. Percepțiile se schimbă, credințele încep să se schimbe, iar dacă Dumnezeu are semnificație pentru tine, atunci Dumnezeu devine neurologic real. Pentru unii, Dumnezeu poate rămâne un concept primitiv, limitat la felul în care copiii mici interpretează lumea. Dar pentru cei mai mulți oameni, Dumnezeu este transformat într-un simbol sau o

Cui îi pasă de Dumnezeu?

metaforă ce reprezintă o paletă largă de valori personale, etice, sociale și universale. Își, dacă se întâmplă să lucrezi în domeniul neuroștiinței, Dumnezeu poate fi una dintre cele mai fascinante experiențe umane care pot fi explorate.

Știința lui Dumnezeu

În ultimii cincisprezece ani am investigat mecanismele neuronale ale spiritualității cu aceeași fervoare cu care un preot îl contemplă pe Dumnezeu. Unele ritualuri religioase nu fac decât să te relaxeze, altele te ajută să te menții concentrat și alert, dar câteva par să-i poarte pe practicanți pe tărâmuri transcendentale ale experienței mistice, unde întregile lor vieți sunt schimbate.

Echipa noastră de cercetare de la Universitatea din Pennsylvania a demonstrat convingător că Dumnezeu este o parte a conștiinței noastre; cu cât te gândești mai mult la Dumnezeu, cu atât mai mult vei modifica circuitul neuronal din anumite părți ale creierului. De aceea afirm, cu cea mai mare încredere, că Dumnezeu îți poate schimba creierul. Si nu contează dacă ești creștin sau evreu, musulman sau hindus, agnostic sau ateu.

În *De ce nu dispare Dumnezeu*, am demonstrat că omul are creierul construit astfel încât să percepă și să genereze realități spirituale.¹ Totuși el nu poate asigura acuratețea acestor percepții. În schimb, creierul nostru folosește logica, rațiunea, intuiția, imaginația și emoția pentru a-l integra pe Dumnezeu și universul într-un sistem complex de valori personale, comportamente și credințe.

Dar indiferent cât de mult ne-am strădui, natura ultimă a universului continuă să scape creierului nostru. Deci marea întrebare rămâne. Unde își are originea viața, unde se sfărșește ea, care este scopul ultim pe care îl servește? Există o realitate spirituală, sau este numai o invenție a minții? Dacă există Dumnezeu, atunci această entitate se întinde spre noi precum

mâna pictată de Michelangelo pe tavanul Capelei Sixtine? Sau e exact invers: mintea noastră se întinde ca să îmbrățișeze un Dumnezeu care s-ar putea să fie real sau nu?

Neuroștiința nu a răspuns încă la aceste întrebări, dar poate înregistra efectele pe care credințele și experiențele religioase le au asupra creierului. Mai mult, ne poate spune cum Dumnezeu — ca imagine, sentiment, gând sau fapt — este interpretat, ce reacție provoacă, cum este transformat într-o percepție care este simțită ca semnificativă și reală. Dar neuroștiința nu ne poate spune dacă Dumnezeu există sau nu. De fapt, din câte știm noi, cea mai mare parte a creierului uman nici măcar nu își face griji dacă lucrurile pe care le vedem sunt de fapt reale. Are nevoie numai să știe dacă ele sunt utile pentru supraviețuire. Dacă credința în Dumnezeu vă dă un sentiment de confort și securitate, atunci Dumnezeu vă va intensifica viața. Dar dacă îl vedeați pe Dumnezeu ca pe o zeitate răzbunătoare care vă dă o justificare atunci când faceți rău altora, o astfel de credință poate de fapt să vă dăuneze creierului pentru că vă motivează să acționați în moduri social distructive.

Percepția corectă a realității nu este unul dintre punctele forte ale creierului. După cum Mark și cu mine am subliniat în *Why We Believe What We Believe*^{*}, creierul uman pare să întâmpine dificultăți în separarea fanteziilor de fapte.² Vede lucruri care nu există, iar uneori nu vede lucruri care există. De fapt, creierul nici măcar nu încearcă să creeze o hartă detaliată a lumii exterioare. În schimb, selecteză câteva aspecte, apoi umple restul cu fantezie, conjunctură și credință. Mai degrabă decât să fie un obstacol, o astfel de ambiguitate neurologică ne îngăduie să imaginăm și să creăm o lume plină de lucruri utopice, utilitariste și uneori inutile — de la apărători de ochi pentru găini, până la cornee electronice pentru orbi.

* Ediția broșată este intitulată *Born to Believe: God, Science, and the Origin of Ordinary and Extraordinary Beliefs* (The Free Press, 2007).

Când vine vorba să ne gândim la Dumnezeu, creierele noastre creează o gamă largă de teologii utopice, utilitare și uneori inutile — de la sisteme complexe de valori morale până la numărul de îngerii care pot sta pe vârful unui ac. Dar indiferent cât de comprehensive devin teologiile noastre, creierul ne este rar satisfăcut de conceptele și imaginile sale despre Dumnezeu. Rezultatul final al acestei contemplații remarcabile a fost creația a mii de practici și credințe spirituale diferite.

Cu cât îl contemplăm mai mult pe Dumnezeu, cu atât mai misterios devine Dumnezeu. Unii îmbrățișează această ambiguitate, alții sunt însărcinați de ea, alții o ignoră, alții o resping în întregime. Rămâne însă fapt cert că fiecare creier uman, începând din copilărie, contemplă posibilitatea existenței tărâmulor spirituale. Credincioși precum Isaac Newton, agnostici precum Charles Darwin și atei precum Richard Dawkins au luat serios în considerare fascinația umanității față de Dumnezeu, pentru că, din clipa în care Dumnezeu este prezentat creierului uman, conceptual neuroologic nu va mai dispărea.

Au apărut recent numeroase cărți antireligioase — între ele, *The God Delusion*, de Richard Dawkins; *The End of Faith*, de Sam Harris; și *God Is Not Great*, de Christopher Hitchens — care argumentează că sunt periculoase credințele religioase atât pentru individ, cât și pentru societate. Dar cercetarea, așa cum vom arăta pe parcursul acestei cărți, sugerează că tările contrariul. De fapt nici nu considerăm că acești autori reprezintă vederile vastei majorități a oamenilor de știință și a atelor. De exemplu, deși nu sunt religios în mod deosebit, sunt deschis posibilității că Dumnezeu s-ar putea să existe, în vreme ce Mark, colegul și co-cercetătorul meu, preferă să privească universul printr-o perspectivă pur naturalistă și empirică. Totuși amândoi apreciem și încurajăm dezvoltarea religioasă și spirituală — atâtă timp cât nu denigreză viațile sau credințele religioase ale altora.

În ultimii patru ani, Mark și cu mine am studiat cum diferele concepte de Dumnezeu afectează mintea umană. Am

scanat creierul călugărițelor franciscane care se cufundau în prezența lui Dumnezeu, am înregistrat schimbările neurologice ale practicanților budisti care contemplau universul. Am urmărit ceea ce se întâmplă în creierele practicanților penticostali care invitau Duhul Sfânt să le vorbească prin revelația divină și am văzut cum creierele atelior reacționează — și nu reacționează — când meditează asupra unei imagini concrete a lui Dumnezeu.³

Împreună cu echipa mea de cercetare de la Universitatea din Pennsylvania și Centrul pentru Spiritualitate și Minte, am studiat practicanți sikhs, sufi, yoga și meditatori avansați pentru a localiza schimbările neurochimice cauzate de practicile spirituale și religioase. Cercetarea noastră ne-a condus la următoarele concluzii:

1. Fiecare parte a creierului construiește o percepție diferită a lui Dumnezeu.
2. Fiecare creier uman își adună percepțiile despre Dumnezeu în modalități unice și diferite, dând deci lui Dumnezeu calități diferite de semnificație și valoare.
3. Practicile spirituale, chiar și când sunt golite de credințe religioase, sporesc funcționarea neurologică a creierului în modalități care îmbunătățesc sănătatea fizică și emoțională.
4. Contemplarea intensă și îndelungată a lui Dumnezeu și a altor valori spirituale pare să schimbe permanent structura acelor părți ale creierului care ne controlează stările de spirit, dau naștere noțiunilor de conștiință a sinelui și ne modeleză percepțiile senzoriale ale lumii.
5. Practicile contemplative întăresc un circuit neurologic specific ce generează starea de pace, conștiința socială și compasiunea pentru ceilalți.

Cui îi pasă de Dumnezeu?

Practicile spirituale pot fi de asemenea folosite pentru intensificarea conștiinței, comunicării și creativității și, în timp, pot chiar schimba propria percepție asupra realității. Totuși, este o realitate pe care nu o putem confirma obiectiv. În schimb, cercetarea noastră ne-a dus la concluzia că trei realități separate se întrepătrund pentru a ne oferi un model al lumii: realitatea care există în afara creierului nostru și două realități interne — hărți pe care creierul le construiește despre lume. Una dintre aceste hărți tratează în mod primordial și subconștient supraviețuirea și întreținerea biologică a corpului. Dar această hartă nu este lumea însăși; este numai un ghid care ne ajută să navigăm pe teren. Ființele umane construiesc, însă, o a doua realitate internă — o hartă care reflectă conștiința noastră *conștientă* a universului. Această conștiință este foarte diferită de harta subconștientă formată de circuitele noastre senzoriale și emoționale. Știm că aceste două hărți interne există, dar rămâne încă de descoperit dacă și în ce grad aceste două realități interioare comunică una cu cealaltă.⁴

Una peste alta, conștiința noastră reprezintă o realitate care este cea mai îndepărtată de lumea care există de fapt în afara creierului. Deci, dacă Dumnezeu chiar există, ar fi de luat în calcul trei realități separate: Dumnezeu care există în lume, percepția noastră subconștientă a acestui Dumnezeu și imaginiile și conceptele conștiințe pe care le construim în fiecare parte a lobilor frontal, temporal și parietal. Scopul meu a fost acela de a arăta că practicile spirituale ne pot ajuta să construim un pod peste prăpastia dintre aceste realități interioare și exterioare, care ne va purta apoi mai aproape de ceea ce există de fapt în lume. Încă nu știu dacă este posibil, dar beneficiile medicale asociate cu meditația și ritualul religios nu pot fi negate.

Structura cărții

În primele două secțiuni vom explora corelațiile neuronale ale experiențelor spirituale pe care cercetarea noastră le-a descoperit.

A treia secțiune este compusă din exerciții practice pe care oricine le poate folosi ca să intensifice procesele fizice, emoționale, cognitive și comunicaționale ale creierului.

În Capitolul 2 — „Ai de fapt nevoie de Dumnezeu când te rogi?“ — vom descrie studiile noastre recente care arată cum practicile spirituale îmbunătățesc memoria și cum pot încetini deteriorarea neurologică provocată de îmbătrânire. Studiul nostru asupra memoriei demonstrează că dacă înălături referirile spirituale, ritualurile religioase vor avea încă un efect benefic asupra creierului. Vă vom mai arăta, de asemenea, cum să vă creați și să vă personalizați meditația proprie de „sporire a memoriei“.

În Capitolul 3 — „Ce face Dumnezeu creierului tău?“ — vom explora variațiile neuronale de meditație și rugăciune, explicând cum părți diferite ale creierului creează percepții diferite ale lui Dumnezeu. Vă vom spune cum devine Dumnezeu neurologic real și cum diferite neurochimicale și droguri vă modifică credințele spirituale.

În Capitolul 4 — „Cum se simte Dumnezeu?“ — vom împărtăși cu voi descoperirile surprinzătoare de la serviciul nostru online „Supravegherea Experiențelor Spirituale“. Informațiile noastre sugerează că Dumnezeu este mai mult un sentiment decât o idee, că experiența spirituală a fiecărui este unică și că aceste experiențe generează adesea stări prelungite de armonie, pace și iubire. Mai mult, ele au puterea de a schimba orientările religioase și spirituale ale oamenilor, ca și modul cum interacționează unii cu ceilalți.

În Capitolul 5 — „Cum arată Dumnezeu?“ — vă vom arăta ce am descoperit când am comparat desene ale lui Dumnezeu făcute de adulți, cu imagini desenate de copii. Vom explica de ce unii atei păstrează imagini copilărești, în vreme ce alții fac redări sofisticate și vă vom povesti cum agnosticii tind să reacționeze când explorează noțiunea lor de Dumnezeu. Vă vom explica, de asemenea, de ce fiecare dintre noi s-ar putea să aibă

Cui îi pasă de Dumnezeu?

un singur neuron sau circuit „Dumnezeu“ care se extinde treptat cu cât contemplăm mai mult ideile religioase.

În Capitolul 6 — „Are Dumnezeu inimă?“ — vom descrie cum proiectează americanii diferite personalități asupra lui Dumnezeu și cum fiecare dintre acestea afectează funcționarea neurologică a creierului. Vom mai explica de asemenea cum a evoluat Dumnezeu cultural, de la o zeitate autoritară, răzbunătoare, până la o forță plină de compasiune și iubire. Acest element „mistic“ al lui Dumnezeu afectează o parte foarte importantă a creierului, numită cortexul cingulat anterior, pe care trebuie să îl educăm pe măsură ce intrăm într-o lume plină de percepții diferite ale divinului.

În Capitolul 7 — „Ce se întâmplă când se înfurie Dumnezeu?“ — vom analiza mai atent pericolele neurologice ale furiei, fricii, autoritarismului și idealismului. Vom mai explica de ce toată lumea — credincioși și necredincioși laolaltă — s-a născut cu un cadru fundamentalist adânc înrădăcinat în circuitul neurologic al creierului.

În Capitolul 8 — „Antrenarea creierului“ — vă vom vorbi despre opt modalități de a vă menține în formă creierul, din punct de vedere fizic, mental și spiritual. Trei dintre aceste tehnici sunt direct legate de principiile neurologice ce stau la baza meditației, dar cred că unele dintre ele vă vor surprinde, mai ales cea pe care o bănuiam a fi esențială pentru menținerea sănătății creierului. Toate sunt relativ ușor de făcut și vă vom da indicații cum să le integrați în viața voastră cotidiană. Vă vom arăta chiar cum vă puteți excita precuneusul — care ar putea fi circuitul central al conștiinței umane — în mai puțin de șaizeci de secunde.

În Capitolul 9 — „Găsirea seninătății“ — am folosit descoperirile cercetărilor noastre neurologice ca să creăm un program personalizat de „intensificare a creierului“ care vă va ajuta să reduceți stresul, să deveniți mai atenți și alerti, să dezvoltați o sensibilitate și empatie mai mari și, în general, să vă îmbunătățești funcționarea creierului. Vom explica cele

trei principii-cheie ale meditației și vă vom călăuzi printre douăsprezece exerciții pe care le puteți practica acasă. Sunt incluse aici trei tehnici diferite de a înălțatura furia, emoție care foarte probabil se va amesteca în funcționarea normală a creierului.

În Capitolul 10 — „Comunicare plină de compasiune“ — vom integra tehnicele din ultimele două capitole într-un exercițiu nou, care poate fi făcut în timp ce conversați cu altcineva. În mai puțin de cincisprezece minute va începe un dialog intim plin de compasiune, care subminează barierele comportamentale pe care le impunem de obicei în situații sociale. În acest moment efectuăm o cercetare bazată pe scanarea creierului ca să analizăm beneficiile neurologice asociate cu exercițiul „Comunicare plină de compasiune“ și vă vom arăta cum să îl practicați cu membrii familiei și cu prietenii. Vom mai enumera, de asemenea, douăzeci și una de strategii pe care le puteți folosi efectiv ca să vă rezolvați problemele interpersonale.

Explorarea complexității lui Dumnezeu

Unul dintre scopurile principale ale acestei cărți este acela de a ajuta cititorii să își extindă înțelegerea și aprecierea practicilor și experiențelor spirituale. În fapt, credințele religioase sunt mult mai complexe și diverse decât arată opinia publică. Din perspectivă neurologică, Dumnezeu este o percepție și o experiență care se schimbă și evoluează constant în creierul uman, și aceasta implică faptul că peisajul spiritual american este practic imposibil de definit. Nu îl poți cataloga pe Dumnezeu ca bun sau rău. Și nu poți intui valorile cele mai adânci ale unei persoane numai pe baza crezului ei sau în funcție de biserică la care alege să se ducă. Dacă oamenii și-ar da seama că se vorbește de ceva fundamental personal și diferit, poate un grad de neîncredere ar cădea.

Deși studiile noastre s-au centrat în primul rând pe americani, credem că aceeași diversitate de credințe religioase există și în

Cui îi pasă de Dumnezeu?

alte culturi. Chiar și în interiorul comunității fundamentaliste americane este greu să facem generalizări, pentru că mulți fundamentaliști sunt iubitori, atenți și toleranți față de alte credințe religioase, contrar celor ce v-ar putea face să credeți alți oameni.

Cercetarea noastră a scos de asemenea la iveală faptul că, atunci când vine vorba de Dumnezeu, există puțini „credincioși adevarăți“, deoarece chiar și cei mai devotați credincioși au exprimat unele îndoieri în privința validității credinței lor religioase.⁵ Chiar și majoritatea tinerilor atei pe care i-am intervievat exprimă incertitudine în privința necredinței lor. Într-adevăr, cercetarea recentă reflectă o tendință crescândă a oamenilor care nu doresc să se identifice cu un singur sistem de credințe. Dar trebuie să pui suficient de multe întrebări. De exemplu, dacă o statistică oferă respondentului numai alegerea câtorva opțiuni, rezultatele vor ieși albe sau negre. Prin urmare, alegem să lăsăm participanților la investigație frâu liber în descrierea credințelor și a experiențelor religioase. În loc să apărem cu un simplu set de categorii, am descoperit un curcubeu de descrieri colorate și credințe. Într-unul dintre chestiunile noastre, am descoperit chiar dovezi care arătau că tinerii educați au mult mai puține prejudecăți decât generațiile anterioare de credincioși. Iar lucrul acesta este promițător pentru viitor.

Este o greșală să presupunem că orice etichetă, categorie sau descriere a unei credințe religioase captează sistemul de valori sau moralitatea unei persoane. Mai mult, cercetarea noastră sugerează că, cu cât o persoană contemplă mai mult valorile și credințele sale, cu atât este mai aptă să se schimbe.

Latura umbră a lui Dumnezeu

Recentă revărsare neașteptată a „învățăturilor“ antireligioase care a umplut lista cărților bestseller ar trebui de asemenea văzută cu scepticism. Mark și cu mine suntem deosebit de dezamăgiți de lipsa de dovezi a acestor scriitori care chiar au

sugera că religia este periculoasă pentru sănătate. Datele psihologice, sociologice și neuroștiințifice îi contrazic. Problema nu este religia. Problema este autoritarismul, îmbinat cu dorința de a impune cu furie credințele altuia.

Ar trebui să ne amintim că în cursul secolului XX, zeci de milioane de oameni au fost uciși de regimuri nonreligioase și antireligioase, în vreme ce mult mai puțini au fost uciși în numele unui Dumnezeu autoritar. Chiar și atunci când vine vorba de atențate sinucigașe, jumătate din oamenii implicați s-a dovedit a fi nonreligioși.⁶ Actele lor de violență au fost duse la îndeplinire din motive pur politice sau sociale. Așa cum am arătat în cartea anterioară, ființele umane au pornirea neurologică și biologică de a acționa în moduri profund ostile. Pe de altă parte, cercetarea noastră arată că majoritatea practicilor spirituale suprimă tendința creierului de a reacționa cu furie sau teamă.

Există însă o latură umbră a *organizațiilor* religioase și politice, mai ales când dogmele lor stipulează că există un singur adevăr, absolut și indeniabil. Când astfel de indivizi se asociază, vor dezvolta inconștient o mentalitate „noi contra lor“, care, neurologic, generează teamă și ostilitate față de oamenii care au credințe diferite. Neuroștiința ne spune că în momentul în care vedem un chip furios, sau când auzim cuvinte furioase, creierul nostru devine epuizat, generând compuși chimici de stres care ne vor face fie să luptăm, fie să o luăm la fugă. Mânia generează mânie și cu cât un grup de oameni este mai furios, cu atât va crește posibilitatea izbucnirii violenței.

În ultimele trei decenii, religii și politici bazate pe teamă au sporit în putere și popularitate și, deși numărul lor începe să scadă⁷, numeroși lideri naționali, politicieni și laureați ai Premiului Nobel socotesc aceste „fundamentalisme“ drept adevărate amenințări la pacea lumii.⁸ Unele statistici au estimat că numai unu la sută din comunitatea creștină este dispus să întreprindă acțiuni violente împotriva celor care nu cred, dar și acest procent se adaugă la o mulțime de oameni furioși. Întrebarea

Cui îi pasă de Dumnezeu?

mea este următoarea: ce se va întâmpla când acele milioane de creștini furioși vor încerca să se confrunte cu milioanele de creștini non-militanți din lume?

Iisus a spus: „Iubiți-i pe dușmanii voștri, faceți bine celor care vă urăsc, binecuvântați pe cei care blesteamă, rugați-vă pentru cei care se poartă cu dispreț cu voi.“⁹ Aceasta este, într-adevăr, o sarcină dificilă, dar sunt surprins cât de frecvent acest pasaj din Biblie este ignorat de fundamentaliști, chiar și atunci când au de-a face cu alți creștini. Când Mark a întrebat un pastor ultraconservator în legătură cu porunca lui Iisus de a-ți iubi dușmanul, el a dat răspunsul demn de milă: „Pot să te iubesc, dar nătrebuie să te și plac!“ Mark a fost şocat de asemenea ostilitate, dar problema care mă preocupa mai mult era dacă pastorul nostru era excepția sau regula.

Până acum, în interviurile noastre informale cu numeroși lideri ai bisericii fundamentaliste americane, am descoperit că sunt foarte prietenoși și civilizați. Mulți vă vor spune că preferă să nu se asocieze cu adeptii altor religii, alții vă vor „ocoli“ dacă alegeti să le părașiți biserică¹⁰, dar sunt și congregații care vor primi cu brațele deschise persoane cu credințe diferite. Mark a primit chiar ca un grup de preoți pentecostali să îl binecuvânteze — în limbaj bisericesc! — pentru munca lui neuroștiințifică. Cu alte cuvinte, nu poti judeca oamenii după credințele lor, dar îi poti judeca după felul în care se poartă unii cu alții.

Din fericire, majoritatea liderilor religioși din America încurajează dialogul și schimbul interreligios, iar unele dintre bisericiile ce au căpătat rapid importanță împărtășesc spiritualitatea multiconfesională care amestecă filosofii creștine, evreiești, musulmane și orientale.¹¹ Ceea ce mă uiemește cel mai mult la aceste lăcașuri contemporane de venerare este căldura și prietenia extinsă la fiecare participant, indiferent de rasă, etnie sau credință. Dar unii scriitori — ca mai sus-menționății Richard Dawkins, Sam Harris și Christopher Hitchens — fac puține distincții între fundamentaliști și teologiile liberale, argumentând că religia ca întreg reprezintă o amenințare